

Tevens toont De Baar aan dat Bourignons gepubliceerde brieven echt waren, en niet gefingeerd, zoals andere wetenschappers hebben verondersteld.

Suzan van Dijk bericht voorts over explorerend onderzoek, waarin zij de receptie van het werk van Belle van Zuylen (1740-1805) nagaat aan de hand van brieven van lezeressen/vriendinnen aan de beroemde schrijfster. Van Dijks centrale vraag is of vrouwelijke lezers zich in hun brieven aan de auteur anders opstelden dan mannelijke lezers. De voorlopige conclusie van Van Dijk luidt dat de lezeressen vol bewondering voor Van Zuylen zijn en hun eigen bescheidenheid benadrukken. Nader onderzoek dat de reacties van mannelijke lezers zal bestuderen, moet echter het genderspecifieke karakter van de lezersrespons bevestigen.

Agnes Sneller concludeert juist uit vergelijkend onderzoek dat studies over de betekenis van vriendschap in de vroegmoderne tijd meestal voorbijgaan aan de rol van vrouwen in een vriendschap. Sneller gaat daarom aan de hand van de briefwisseling tussen Pieter Cornelisz. Hooft (1581-1647) en diverse vrouwen, zoals Tesselschade Roemers (1594-1649), na hoe zij hun vriendschap vorm geven in hun correspondentie. Sommige conclusies van Sneller over gender, brieven en vriendschap komen overeen met hetgeen ik daarover heb geschreven in mijn in 2005 verschenen dissertatie, *Conventionele correspondentie* en in mijn “De tribune der vrouw”. Vrouwenbrieven 1750-1850’, *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie* 58 (2004) 173-194. Beide publicaties worden overigens niet door Sneller, noch in de inleiding, genoemd.

Deze bundel als geheel biedt niet veel nieuwe methodologische inzichten, maar de diverse artikelen verwijzen wel naar boeiende vrouwenlevens, waarin het schrijven van brieven van vitaal belang was.

Willemijn Ruberg
University of Limerick

Roel van der Veen, *Afrika. Van de Koude Oorlog naar de 21ste eeuw* (Amsterdam: KIT Publishers, 3de herziene druk 2004) 472 p. ISBN 9789068325256

Er wordt vaker beweerd dat de interesse voor Afrika in onze Westerse maatschappij afneemt omdat niemand nog kan begrijpen wat er zich afspeelt. En dus wordt onbekend zeer snel onbemind. Het gevolg is dat de beelden die wij vandaag van dit continent voorgeschiedeld krijgen, beelden zijn die ons langzamerhand overtuigen dat Afrika in het ‘heart of darkness’ is blijven steken of althans goed op weg is om daar naar terug te keren. We horen hallucinerende cijfers van het aantal aidspatiënten. We zien dagelijks hoe duizenden er letterlijk alles voor geven om het continent te ontvluchten en niet zelden op hun weg naar betere oorden de dood tegemoet gaan. We horen spreken van de toenemende ‘etnisering’ van de maatschappij en het etnisch geweld dat daaruit voortvloeit, van jonge krijgers die nauwelijks het kindzijn zijn ontgroeid zijn en toch vol overgave vechten voor een doel dat zij niet kunnen begrijpen. We zien economische cijfers en statistieken die aantonen dat Afrika als enige continent de globalisering aan zich voorbij laat gaan. Kortom het gevoel leeft dat Afrika de boot van de modernisering en dus de loop van de geschiedenis gemist heeft en eerder een weg terug heeft ingezet om in een eigen traditioneel verleden te berusten. In deze context van hardnekkige clichés, neemt Roel van der Veen de uitdaging aan, om in zijn boek een genuanceerde uitleg te geven bij de recente evoluties die zich op het

Afrikaanse continent hebben afgespeeld. Hij doet dat met een provocerende stijl, zonder een blad voor de mond te nemen. Bij hem moet je geen diplomatieke nuances verwachten. Hij is scherp in zijn analyse, maar even scherp in zijn oordeel wat misschien niet verwacht wordt van iemand die als beleidsmedewerker bij het Nederlandse Ministerie van Buitenlandse Zaken tewerkgesteld is.

In het lijvige werk – het boek telt ruim 440 bladzijden tekst – bespreekt de auteur ruw geschetst de periode van de onafhankelijkheid tot de eerste jaren van de 21e eeuw. Met andere woorden, de lezer vindt in dit boek een halve eeuw recente geschiedenis terug, van een continent dat in tegenstelling tot ons denkbeeld ongelooflijk divers is. Het boek is wel toegespitst op het politiek-economische aspect. De staat in al haar kenmerken en vertakkingen vormt de rode draad van het verhaal. Soms zal wel eens gewezen worden op het culturele of het sociale maar dan eerder als een cluster van de staat dan als fenomeen op zich.

Het boek bestaat uit tien hoofdstukken, een inleiding en een conclusie maar het zou onderverdeeld kunnen worden in twee grote delen die elk een andere benadering van het onderwerp inhouden. Een eerste deel, waartoe de vier eerste hoofdstukken behoren, brengt het chronologisch verhaal van de laatste vijftig jaar. Vertrekkende van de Koude Oorlog, waarin Afrika de periferie was waar de grootmachten via ‘proxies’ hun oorlog uitvochten, loopt het verhaal verder over de periode van de economische recessie van de jaren zeventig en tachtig, gevolgd door een periode waarin de euforie van het beëindigen van de Koude Oorlog ook in Afrika een democratiseringsgolf teweeg bracht om ten slotte af te ronden met een kritische beschouwing over wat er recentelijk allemaal onder de term ‘African renaissance’ verkondigd werd. Een idee dat, onder impuls van de huidige president van Zuid-Afrika, door een Afrikaanse elite gedragen wordt, met de bedoeling Afrika in de 21e eeuw dichter bij het ‘centrum van de geschiedenis’ te brengen. De overblijvende hoofdstukken zijn eerder thematisch van aard en daarin worden bepaalde specifieke aspecten van Afrika’s politieke geschiedenis verdiept. Zo wordt achtereenvolgens de desintegratie van de staat besproken, de Rwandese genocide en de recente oorlogen die het continent teisteren, de plaats van Afrika in de wereldeconomie, de bevolkingsgroei en de aidsepidemie, armoede en internationale hulp, en ten slotte het functioneren of eerder disfunctioneren van de veelal zwakke Afrikaanse staat. Met zwak wordt hier niet zozeer de greep van de staat op de bevolking bedoeld maar eerder de beperkte capaciteit die deze overheidsapparaten hebben in het ontwikkelen en uitvoeren van sociaaleconomische beleidsmaatregelen. Bij elk van de behandelde thema’s heeft de auteur oog voor de diversiteit van Afrikaanse landen en hun geschiedenis. Men krijgt aldus een genuanceerde en gedi-versifieerde analyse van de recente geschiedenis van Afrika waarin de auteur een aantal persoonlijke sleutels aanreikt die het eenieder makkelijker zouden moeten maken Afrika te begrijpen. Wie dus stelt dat er geen boek in het Nederlands voorhanden is dat hem of haar wegwijs kan maken in de recente geschiedenis van Afrika heeft ongelijk. Ik kan iedereen die een algemene kennis van Afrika heeft en deze kennis wenst te verdiepen, de lectuur van het boek aanraden.

Het boek is echter niet vernieuwend (heeft waarschijnlijk deze pretentie ook niet). Wie dus op zoek is naar iets nieuws en enkel om deze redenen het boek zou lezen zal bedrogen uitkomen. De auteur heeft in eerste instantie willen beschrijven maar ook zijn verhaal proberen te onderbouwen. Daarvoor gebruikt hij een wetenschappelijk kader dat de laatste twintig jaar werd ontwikkeld om het functioneren en disfunctioneren van de staat in Afrika uit te leggen.

Het is jammer dat de auteur de bovenvernoemde inspanning om te tonen hoe divers Afrika is, niet doorgetrokken heeft. Hij beperkt zich in zijn analyse tot Sub-Saharaans Afrika. Echter, Noord-Afrika heeft altijd een belangrijke wisselwerking gekend met de rest van het continent. De eilandengroep rondom het continent heeft de auteur ook bewust niet besproken omdat het volgens hem een te beperkte betekenis heeft voor de rest van het continent en het 'algemene beeld van Afrika in positieve zin (zou) vertekenen'. Misschien had de auteur dat juist wel moeten doen. Deze delen van Afrika bevestigen immers niet noodzakelijk de conclusies die veelal gelden voor grote delen van Sub-Sahara Afrika. Dit zou de laatste bladzijden van het boek, waarin de auteur uitlegt wat nu de externe maar voornamelijk ook de interne redenen zijn van het falen van Afrika en waarom het continent een moeilijke maar niet noodzakelijk uitzichtloze toekomst tegemoet gaat, sterker hebben gemaakt. Het feit dat andere delen van Afrika anders zijn zegt niet alleen iets over de diversiteit maar bevestigt nog meer de specifieke kenmerken van grote delen van Sub-Sahara Afrika.

Het beeld van Afrika dat men overhoudt na het lezen van dit boek is genuanceerd pessimistisch. Het zijn namelijk de sociaal-culturele kenmerken en de historische achtergrond van Afrika die als leidmotief van het falen naar voren worden geschoven. Toch wijst de auteur ook op een aantal succesverhalen en positieve ontwikkelingen die volgens hem wel eens als hefboom zouden kunnen dienen om sommige landen uit het dal te helpen. Zoals een aantal Aziatische staten die deels uit hun eigen traditie zijn blijven putten maar ook westerse kenmerken zijn gaan vertonen, zullen volgens de auteur waarschijnlijk ook een aantal Afrikaanse staten dat evenwicht vinden en moderne staten worden. Zou de auteur dan toch een genuanceerde aanhanger zijn van de moderniseringstheorie?

Stefaan Smis

Universiteit Gent en Vrije Universiteit Brussel

Ulbe Bosma, Remco Raben en Wim Willems, *De geschiedenis van Indische Nederlanders* (Amsterdam: Bert Bakker, 2006) 238 p. ISBN 9035129326 en Annemarie Cottaar (ed.), *Indisch leven in Nederland* (Amsterdam: Meulenhoff, 2006) 256 p. ISBN 9029075503

Er is, zeker sinds het begin van de jaren negentig toen de positie van de Indische Nederlanders opnieuw op de politieke agenda kwam, het een en ander over de Indische geschiedenis geschreven. En het ziet ernaar uit dat de stroom publicaties voorlopig nog niet opgedroogd is vanwege de subsidies die 'Het Gebaar' in 2005 in het kader van collectieve projecten voor de Indische gemeenschap ter beschikking stelde. Voorafgaande aan de stichting Het Gebaar had nwo (Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek) vanaf 1996 al een onderzoeksprogramma naar de geschiedenis van Indische Nederlanders gefinancierd. Dit programma resulteerde tussen 2001 en 2004 in drie pillen van de hand van Ulbe Bosma en Remco Raben (*De oude Indische wereld 1500 – 1920*), Hans Meijer (*In Indië geworteld, de twintigste eeuw*) en Wim Willems (*De uitocht uit Indië 1945-1995*). In de eerste helft van 2006 verschenen opnieuw twee publicaties over de Indische geschiedenis. De eerste was het, weliswaar door slechts drie van de vier onderzoekers geschreven, slotstuk van het nwo-programma: *De geschiedenis van Indische Nederlanders*. De tweede publicatie onder